

TRATATUL DE PACE DE LA BUFTEA-BUCUREȘTI. O NOUA ABORDARE

Alin Popa

1. Basarabia- românii și alogenii

Prima provincie românească ce va lua hotărârea de a se uni cu Țara a fost Basarabia (Moldova răsăriteană). După aproape doi ani de campanie militară, inițiată de politicienii liberali cu scopul precis de a întregi Statul român exclusiv cu provinciile intracarpătice¹, România – redusă teritorial la spațiul Moldovei apusene – este forțată, de noile realități politice din Rusia, să semneze cu Puterile Centrale, la 9 decembrie 1917, un armistițiu². Pentru a-și maximiza efortul militar pe frontul de vest, Puterile Centrale obligă Rusia și România, în primele luni ale lui 1918, să semneze separat tratatele de pace. După ce Rusia va semna tratatul pe 3 martie, România, prin noul guvern progerman condus de Alexandru Marghiloman, va accepta principiile acordului două zile mai târziu.

Pe 7 mai 1918, România va semna, la București-Buftea, un umilitor tratat de pace, prin care va fi nevoită: să accepte clauze economice înrobitoare, să renunțe la Dobrogea, să accepte plecarea misiunii militare franceze de la Iași, să rectifice frontiera cu Ungaria până „*dincolo de crestele Carpaților*”. Pentru noi, românii, singura prevedere pozitivă a acestui tratat a fost cea referitoare la recunoașterea unirii cu Basarabia.

Această ultimă prevedere naște o serie de întrebări la care istoricii nu au oferit încă răspunsuri convingătoare. Există, oare, o legătură între bolșevismul „aprins” de Germania în estul Europei și recunoașterea unirii Basarabiei cu România? De unde aceste resurse de înțelegere și compasiune pentru realitățile românești, într-un moment în care Statul român era în pragul „falimentului”? Altruism sau intenții ascunse? Care au fost obiectivele vizate de această recunoaștere? Este, oare, absurdă teză sovietică a existenței „poporului moldovenesc” o moștenire sinistă a unirii „moldovenești” recunoscută de Germania în mai 1918? Au privit Puterile Centrale Basarabia drept un „cal troian” proletar ce urma să sprijine procesul de bolșevizare a României? Structura demografică basarabeană putea susține un astfel de proiect? Pentru a răspunde la aceste întrebări este necesară o scurtă analiză a evoluției politico-sociale a Basarabiei în perioada 1812-1918.

Teritoriul Basarabiei a făcut parte integrantă din Voievodatul Moldovei de la întemeierea acestuia până în 1812 – data anexării Basarabiei la Rusia. Războiul din Crimeea – 1853-1856 – va transforma Principatele românești în teatrul de desfășurare

¹ România încălca în mod unilateral Tratatul „secret” semnat cu Puterile Centrale în 1883. În intervalul 1914-1916, după consultarea „ofertelor” celor două tabere politico-militare – Puterile Centrale-Basarabia și Antanta-Bucovina și provinciile intracarpătice –, Brătianu va lua hotărârea de a intra în război alături de statele din Antanta. În rândul politicienilor din vechiul Regat nu a existat un consens, în legătură cu această hotărâre, majoritatea conservatorilor arătându-și neîncrederea și îngrijorarea față de noua „colaborare” militară româno-rusă.

² Armistițiul semnat de Rusia cu Puterile Centrale – Brest-Litovsk, 5 decembrie 1917 – punea România în imposibilitatea de a mai continua războiul, țara noastră fiind practic înconjurată de trupele inamice.

a unor mari operațiuni militare, urmate de perioade lungi de ocupație militară a acestora³. Dezbaterile din cadrul Conferinței de Pace de la Paris din 1856, vor pune în discuție o problemă vitală pentru viitorul celor două Principate române: chestiunea gurilor Dunării. Importanța geo-strategică a acestora ține de domeniul evidenței: controlul principalelor porturi dunărene – surse importante de venit – asigura deținătorului controlul comerțului maritim spre/dinspre Asia. De la Ștefan cel Mare și negustorii genovezi, până la evenimentele recente din istoria României, evenimente ce accentuează componenta strategico-militară a gurilor Dunării, istoria ne oferă numeroase dovezi ce demonstrează importanța acestora.

Printre altele, Conferința va lua următoarele hotărâri: libertatea navigației pe Dunăre – prevedere de pe urma căreia vor beneficia în special principalele state exportatoare din Europa, precum Franța, Anglia, Austria; revenirea celor trei județe din sudul Basarabiei – Cahul, Ismail, Cetatea Albă/Bolgrad – la Moldova (de fapt un „cordon sanitar” creat pentru a proteja gurile Dunării de obsesia Rusiei pentru acestea); crearea la București a unei Comisii alcătuite din reprezentanții celor șapte Mari Puteri pentru a „cerceta” situația internă a Principatelor și a face propuneri în privința reorganizării acestora.

Războiul din 1877-ianuarie 1878 va reda Rusiei țariste statutul de mare putere a Europei. Prin tratatul de Pace de la San Stefano – 3 martie 1878 – Rusia va recunoaște independența de Stat a României⁴ și va oferi țării noastre, la schimb, Dobrogea și Delta Dunării – obținută de la turci în schimbul unei părți din despăgubirea de război – pentru cele trei județe din sudul Basarabiei. Noile realități teritoriale, precum și noul statut internațional al Statului român, vor fi recunoscute și prin hotărârile Conferinței de Pace de la Berlin din perioada iunie-iulie 1878. Statutul juridic internațional al Basarabiei va rămâne neschimbat până la momentul unirii din martie/aprilie 1918.

Din punct de vedere demografic, perioada 1812-1918 este caracterizată printr-o politică violentă de deznaționalizare a populației românești din Basarabia.

Populația autohtonă românească – conform tuturor statisticilor realizate atât de specialiștii ruși⁵, cât și de cei români – a format mereu majoritatea locuitorilor acestei provincii. Istoricii, analiștii militari, agenții de rusificare din Basarabia, precum și călătorii ruși din secolul XIX recunosc, în scrierile lor, axiomatica preponderență a elementului românesc din Moldova răsăriteană⁶.

În cursul anilor 1864-1868, Comitetul Statistic al Basarabiei – instituție oficială rusă – publică, sub îngrijirea lui A.N. Egunov, trei volume de documente privitoare la

³ Trupele Rusiei – iunie 1853-septembrie 1854; trupele Imperiului Otoman – 1854; trupele Austriei vor staționa în Principate până la 30 martie 1857.

⁴ Recunoașterea independenței de Stat a României nu i-a împiedicat, însă, pe ruși ca, imediat după încheierea discuțiilor de la San Stefano, să încerce să ocupe militar țara noastră în aprilie 1878. Generalul Drentelen a fost numit comandantul trupelor rusești de ocupație.

⁵ Recensământul oficial organizat de autoritățile rusești în 1817: 482.630 locuitori, dintre care 86% români, 14% minoritari; 1861 – sursa: A. Zașciuc – din totalul de 906.500 locuitori, 66,4% sunt români; 1871 – sursa: N. Oberucev: total – 1.023.900 locuitori, din care 67,4% români; recensământul oficial din 1897: dintr-un total de 1.931.400 locuitori, românii reprezintă 47,58% (cifrele care reprezintă totalul numărului de locitori au fost rotunjite).

⁶ Ștefan Ciobanu – 1883-1950, istoric român născut în Basarabia – a realizat în cartea sa **Basarabia, populația, istoria, cultura**, o scurtă prezentare a acestor lucrări – p. 18-24.

Basarabia. Lucrarea, ce avea drept scop evidențierea progresului înregistrat de politica de rusificare din Basarabia, ne prezintă teritoriul ca fiind dominat – cum altfel? – de români. Mai mult, documentul afirmă următoarele: „*Până la anexarea sa de către Imperiul rus, în 1812, Basarabia avea același guvern ca Moldova. Nu există în Basarabia proprietate care să nu posede documente eliberate de Divanul Moldovei*”⁷.

Într-o monografie consacrată provinciei Basarabia, P. Krușevan – agent al politicii de rusificare în Basarabia – afirmă că românii formează trei pătrimi din populația acestei provincii⁸.

Acestea sunt doar câteva fragmente din numeroasele studii dedicate Basarabiei de către o parte a intelectualității țariste. Am insistat intenționat asupra opiniei cercetătorilor ruși pentru a nu fi acuzat de subiectivism în legătură cu unele dintre concluziile acestei cercetări. Dincolo de „imperfecțiunile” inerente ale studiilor demografice realizate de ruși în această provincie ocupată – omisiuni, exagerări, erori – ele afirmă un singur adevăr: Basarabia este un teritoriu românesc locuit de o majoritate românească.

Politica Rusiei de deznăționalizare a populației românești din Moldova răsăriteană a găsit în metoda colonizării cu alogeni o formulă de o „eficacitate” devastatoare pentru populația autohtonă. Orice studiu onest, al evoluției demografiei basarabene în intervalul 1812-1918, ar trebui să fie o mărturie cutremurătoare a efectelor lăsate de rusificarea forțată a acestei provincii românești.

Imediat după raptul teritorial din 1812, primele centre care au resimțit efectele politicii de rusificare au fost târgurile și orașele basarabene. Aici se vor stabili garnizoanele rusești, funcționarii ruși, negustorii și meșteșugarii evrei, zarzavagii bulgari etc. Noii reprezentanți ai „clasei de mijloc” din centrele comerciale și urbane basarabene vor elimina treptat vechea „elită” administrativă și comercială, formată în special din greci, armeni, români și turci.

În 1817 s-a efectuat primul recensământ oficial al populației, având următoarele rezultate⁹:

Naționalitate	Familii	Nr. persoane	Procente
Români	83.848	419.240	85,5 %
Ruteni	6.000	30.000	6,1 %
Evrei	3.826	19.130	3,89%
Germani	1.800	8.000	1,63%
Lipoveni	1.200	6.000	1,22%
Alții- greci, armeni, bulgari, găgăuzi(sub 1%)	1.652	8.260	1,68%
Total	98.326	490.630	100

Șansele, ca rezultatele acestui recensământ să nu fie în conformitate cu realitățile demografice basarabene din 1817, sunt foarte mari, atâta vreme cât, spre exemplu, numărul rutenilor rezultă mai curând din calcule matematice decât din

⁷ A.N. Egunov, **Comitetul Statistic al Basarabiei**, tom 3, Chișinău, 1868, p. 108.

⁸ **Ibidem**, p. 22, cf. P.A. Krușevan, **Bessarabia**, Moscova, 1903, p. 175.

⁹ **Ibidem**, p. 24-25, cf. I.N. Halippa, **Rospis zemlevladienia i soslovnavo stroia Bessarabii po dannîm perepisi 1817**, în **Trudî Besarabskoi gubernskoi uchenoi arhivnoi komisii**, 1817, tom III, Chișinău, 1902, p. 1-230.

cercetări sociologice (6.000 familii x 5 membri = 30.000). Aceeași matematică simplă ne oferă și numărul de lipoveni existent în Moldova răsăriteană la 1817: 1.200 familii x 5 = 6.000 lipoveni. Dar chiar și în aceste condiții rezultatele recensământului demonstrează preponderența românească a locuitorilor din Basarabia: 86% – români, aproximativ 8% – slavi. Același procentaj al populației românești îl regăsim în lucrarea, din 1852, a profesorului de statistică P.F. Keppen – membru al Academiei Ruse. Acesta afirmă faptul că în 1834, dintr-un total de 469.783 de locuitori, 406.182, adică 86%, erau români.

Cifrele fanteziste ale recensământului oficial, realizat de autoritățile rusești în 1897¹⁰ (47,6% - români; aproximativ 34% - populație slavă – ucraineni, ruteni, velicoruși, bulgari, polonezi, bieloruși), completate cu imaginea, ceva mai realistă, oferită de rezultatele recensământului românesc din 1930 (56,23% - români; 29% - populație slavă), constituie dureroase dovezi ale politicii țariste antiromânești practică în Basarabia. Practic, în intervalul 1830-1900, deci în 70 de ani, asistăm la o uluitoare scădere a procentului populației românești, de la 86% la aproximativ 50%!!!

O analiză atentă a evoluției demografiei basarabene, pe regiuni – nord, centru și sud –, ne oferă concluzii interesante în legătură cu scopul ascuns al colonizării masive cu alogeni. Pentru că informațiile oferite de recensămintele realizate de ruși implică temeinice cunoștințe din teoria „calcului probabilităților”, pe care recunosc că nu o stăpânesc, voi folosi informațiile recensământului românesc din 1930. În nordul provinciei, în 1930, avem următoarea situație (primele patru naționalități):

Județul	Români	Ruși	Ucraineni	Evrei
Hotin	34,9 %	13,6%	41,6%	9,1%
Soroca	73,5%	8,1%	8,2%	9,2%

Din tabelul de mai sus rezultă clar faptul că, în regiunea de nord a Basarabiei, după mai bine de 100 de ani de rusificare 1812-1918, populația majoritară a rămas cea românească.

În centrul Basarabiei, de la Dragoș Vodă descălecătorul și până în zilele noastre, românii au avut o majoritate absolută. Pentru perioada 1812-1918 acest lucru este demonstrat de toate studiile și recensămintele realizate de ocupanți. Situația pentru anul 1930 era următoarea: Bălți - 70,2% români; Orhei - 87,3% români; Lăpușna - 77,7% români; Tighina - 53,3% români.

În schimb, în sudul Basarabiei, politica de deznaționalizare a avut urmări catastrofale pentru populația românească. Iată, mai jos, un tabel relevant în acest sens (situația pentru anul 1930):

Județul	Români	Ruși	Ucrainieni	Bulgari	Găgăuzi	Germani
Cahul	51,2%	7,4%	0,3%	14,5%	17,9%	-
Ismail	31,9	29,7	4,7	19,2	6,9	-
Cetatea Albă	18,4	17,2	20,5	20,8	-	16,2

¹⁰ Alexandru Boldur, **Istoria Basarabiei**, București, Editura „Victor Frunză”, 1992, p. 493; Ștefan Ciobanu, **Basarabia, populația, istoria, cultura**, Ediție îngrijită de Cornel Scafes, Chișinău, Editura Știința, 1992, p. 42.

Așadar, în intervalul 1812-1918, colonizarea sudului Basarabiei cu alogeni a modificat radical harta demografică a acestei regiuni, astfel încât procentajul populației românești a scăzut dramatic de la 80% la aproximativ 35%!!! Putem concluziona, pe baza unei analize comparative între cele trei regiuni ale Basarabiei, că, în urma colonizării, zona cea mai afectată a fost Bugeacul (sudul Basarabiei). Concentrarea eforturilor de slavizare în sudul provinciei nu este deloc întâmplătoare. Obsesia țărilor Rusiei pentru strămtorile Bosfor și Dardanele nu putea fi satisfăcută decât trecând peste gurile Dunării. Acest obiectiv major al politicii externe țariste – stăpânirea gurilor Dunării – va fi preluat și de liderii comuniști de la Moscova. Profitând de diferendul teritorial româno-bulgar, pentru zona Cadrilaterului, comuniștii ruși au sperat să obțină, în numele panslavismului, nu numai gurile Dunării, ci întreaga zonă a Dobrogei.

Fenomenul apariției și dezvoltării comunității evreiești din Basarabia, similar pentru toate celelalte minorități etnice din Moldova răsăriteană, a fost un efect „firesc” al politicii de colonizare cu alogeni din secolul al XIX-lea.

În proporții extrem de neglijabile, prezența evreilor în Basarabia este atestată arheologic încă din secolul al XVI-lea. Într-un cimitir vechi din satul Căușani se găsesc pietre tombale ce datează din acest secol. Numărul lor însă trebuie să fi fost neînsemnat, dacă luăm în considerație faptul că ei nu figurează în vechile documente moldovenești.

Numărul lor va crește în secolul al XVIII-lea, evreii constituind o veritabilă „ariergardă” a armatelor rusești ce atacau cu regularitate teritoriul Moldovei. De regulă, aceștia însoțeau trupele rusești urmărindu-și propriile interese. Cei mai mulți dintre ei erau simpli vânzători de rachiu.

Conform datelor primului recensământ organizat de autoritățile ruse, în 1817 în Basarabia trăiau 19.130 de evrei - 4,2% din totalul populației. Ei constituiau, după numărul de locuitori, al treilea grup etnic din Basarabia imediat după români - 86% și ruteni - 6,5%. Cum se explică prezența unui număr atât de mare de evrei în Basarabia, la începutul secolului al XIX-lea?

Cheia succesului politicii de colonizare a Basarabiei cu elemente străine constă în acordarea de privilegii noilor veniți. Beneficiind de numeroase scutiri, evreii vor reuși treptat să controleze importante segmente din comerț, din micile tranzacții, meșteșuguri, din profesiile liberale practicate în Moldova de Est. Conform statutului guvernului provizoriu al Basarabiei – din 2 august 1812, orice refugiat sosit în această provincie devenea cetățean rus după depunerea jurământului de fidelitate față de țar. Mai mult:

„Art. 22. Toți cetățenii acestei provincii, precum și cei ce se vor stabili aici de acum încolo, sunt scutiți vreme de trei ani de orice impozit personal și agricol datorat statului.

Art. 23. ...sunt scutiți de serviciul militar”¹¹.

Un decret imperial, datând din 29 septembrie 1830, scutea pe toți negustorii de plata impozitelor către stat pe timp de cinci ani¹² începând cu acea dată¹³.

¹¹ Ștefan Ciobanu, **op.cit.**, p. 29.

¹² A. Zașciuk afirmă că germanii au fost scutiți de toate impozitele către stat pe o perioadă de 50 de ani; în

A. Zașciuk, **Bessarabskaia oblast**, vol. I-II, St. Petersburg, 1862, p. 160.

¹³ Ștefan Ciobanu, **op.cit.**, p. 30.

Din dorința de a distruge caracterul etnic românesc al Basarabiei, guvernul rus a mers și mai departe. El a acordat evreilor terenuri pentru a-și întemeia colonii agricole, contribuind la organizarea acestora. În 1862 în Basarabia existau 16 astfel de colonii, populate de grupuri compacte de evrei. Aceștia se ocupau, fără prea mare succes, cu agricultura, fără a abandona vechile lor ocupații, comerțul și meșteșugurile.

Toate aceste privilegii au determinat o creștere spectaculoasă a numărului evreilor din această provincie, în 1858 ajungându-se la 78.751 de suflete¹⁴. Dinamica demografică a acestei populații a fost uluitoare: în numai 40 de ani – 1817-1858 – numărul evreilor a crescut de aproximativ 4 ori (de la 19.130 la 78.751). Urmând același trend ascendent, în intervalul 1871-1897 – deci în 26 de ani – numărul evreilor basarabeni a crescut de aproximativ 3 ori, de la 93.500 la 228.000¹⁵!!!

Imigrația populației evreiești în Basarabia a afectat într-o măsură redusă aspectul etnic românesc al satelor. Dacă în 1812, din totalul populației rurale (490.500), 86% din locuitori (420.000) erau români, în 1918 ponderea acestora a fost redusă la 72% din totalul acesteia¹⁶. Tabelul de mai jos prezintă situația repartizării satelor, din punct de vedere etnic, în 1918:

Număr sate	Origine etnică
884	români
316	ucraineni
159	„mixte” - româno-ucrainene
49	țigani
42	bulgari
27	ruși
25	germani și găgăuzi
20	bulgari
16	colonii evreiești
TOTAL- 1538	

În același an, coloniile evreiești din Basarabia erau repartizate, pe județe, astfel:

Bălți	7
Soroca	7
Hotin	1
Orhei	1

După cum putem observa, în 1918 existau județe care nu aveau nici un sat cu populație evreiască: Tighina, Cahul, Ismail, Cetatea Albă, Lăpușna- Chișinău.

În Basarabia politica colonizării cu elemente străine a afectat în principal mediul urban. Chișinăul, principalul oraș și capitala Basarabiei, devenise, în opinia profesorului I. Simionescu, „complet înstrăinat”, în care, „limba străină și-a înfipt

¹⁴ A. Boldur, **op.cit.**, p. 492, cf. A. Zașciuc, **Materiali dlia gheografii i statistichi Rossii. Bessarabscaia oblast**, vol. I, Moscova, 1862, p. 170.

¹⁵ **Ibidem.**, cf. N.N. Oberucev - pentru anul 1871; pentru anul 1897 am folosit datele oficiale ale recensământului din 1897.

¹⁶ Nicolae Enciu, **Basarabia – 1918- 1940**, Chișinău, Editura Civitas, 1998, p. 24.

atât de adânc rădăcinile, chiar în casele moldovenilor, încât azi e greu să fie pe deplin înlocuită”¹⁷. Aspectul neromânesc al orașelor din Basarabia, a căror populație eterogenă se compune mai ales din evrei și funcționari ruși, este surprins și de scriitorul rus V. Garșin, care vizitează Chișinăul în 1877.

Așa cum era de așteptat, orașele au preluat cea mai mare parte din populația imigraționistă evreiască. Mai mult, între creșterea numerică a comunității evreiești din această provincie și fenomenul „urbanizării” Basarabiei există o cauzalitate directă incontestabilă. Evreii vor forma clasa negustorilor și manufacturierilor, în ciuda faptului că mulți dintre ei erau, la sosirea în Basarabia, foarte săraci. Treptat, birocrații ruși și micii burghezi evrei vor forma elita urbană a acestei provincii.

În timp ce românii și ucrainenii alcătuiau împreună aproape 3/4 din populația rurală, zonele urbane erau dominate de vorbitori ai limbii idiș și ai limbii ruse. Populația capitalei era alcătuită din 45,9% evrei și 27% ruși¹⁸. Chiar și în 1930 totalul grupurilor etnice minoritare alcătuia majoritatea populației urbane¹⁹:

	Români	Ruși	Ucraineni	Evrei	Total
Total	1.610.757 56,2%	351.912 12,3%	314.211 11%	204.858 7,2%	2.864.402
Urban	116.736 31,5	99.500 26,8	19.181 5,2	98.709 26,6	370.971

Aspectul neromânesc al orașelor Basarabiei a fost remarcat și de academicianul Ștefan Ciobanu, așa cum reiese din introducerea la lucrarea **Orașele**²⁰: „Dacă cineva ar vrea să-și facă o impresie despre Basarabia după orașele sale, ar comite cea mai cumplită eroare. Orașele Basarabiei, în general vorbind, nu sunt emanația naturală a satelor care le înconjoară, expresia logică a vieții sătenilor, având doar forme sociale și economice deosebite dar același suflet, aceeași limbă și aceleași tradiții și obiceiuri. Marea majoritate a orașelor, creație artificială a regimului rusesc, sunt în dezacord cu viața din satele înconjurătoare”.

Mediul rural și suburban reprezenta latura nerusească a Basarabiei. Andrei Popovici descria astfel contrastul: „...limba rusă auzită pe străzile orașelor dau călătorilor străini impresia că Basarabia a fost complet rusificată. În Chișinău aspectul rusesc era și mai pronunțat decât în alte orașe basarabene. Străinii nu trebuiau însă să meargă mai departe de marginile orașelor pentru a-și da seama că printre micii negustori care fac comerț cu sătenii se vorbește numai românește. Iar dacă ar fi mers în satele din jurul acestor orașe, cu greu ar fi auzit vorbindu-se o altă limbă decât cea românească”²¹.

Cel mai dramatic efect al politicii de rusificare în Basarabia a fost/este menținerea românilor de aici într-un stadiu medieval al conștiinței lor naționale.

¹⁷ I. Simionescu, **Orașe din România**, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1929, p. 101-102.

¹⁸ **Ibidem**.

¹⁹ Institutul Central de Statistică, **Recensământul general al populației României din 29 Decembrie 1930**, vol. II, p. 1392.

²⁰ Ștefan Ciobanu, **Orașele, în Basarabia: Monografie**, Chișinău, Imprimeriile Statului, 1925, p. 76.

²¹ Irina Livezeanu, **Cultură și naționalism în România Mare-1918-1930**, București, Editura Humanitas, 1998, p. 35, cf. Andrei Popovici, **The Political Statuts of Bessarabia**, Washington D.C., School of Foreign Service, Georgetown University, 1931, p. 101.

Lipsiți de dreptul de a vorbi, de a scrie românește, lipsiți de dreptul de a-L „asculta” pe Dumnezeu în limba lor maternă, lipsiți de contactul cu Vechiul Regat, străini de noua civilizație citadină și industrială, o mare parte a românilor basarabeni și-au păstrat o identitate „moldovenească”. Drama este cu atât mai mare, cu cât, chiar și azi, cei mai mulți dintre ei își spun tot „moldoveni”²².

După 1822, pe măsură ce statul rus devenea mai centralizat, fragila autonomie²³ a Basarabiei a început să fie uzurpată, nu în ultimul rând prin deznaționalizarea elitelor sale. Clasa conducătoare românească a fost treptat înlocuită sau rusificată. Spre 1867 în Basarabia nu mai exista nici o școală românească. Statisticile realizate în 1905-1907 de *zemstva* locală arată că moldovenii erau știutori de carte în proporție de **6,1%** – cei mai puțin alfabetizați, în afara Țiganilor.

Limba română a fost interzisă și în cadrul Bisericii ortodoxe, mai ales în perioada Arhiepiscopului Pavel Lebedev – 1871-1882 – care a dus o brutală campanie de rusificare soldată cu închiderea bisericilor în care slujba se ținea în limba română, cu demiterea preoților care nu știau rusește și cu închiderea tipografiei comunității românești.

Alfabetul chirilic, pe care românii din Principate l-au folosit până la sosirea lui Cuza, a continuat să fie utilizat în Basarabia până în momentul unirii cu vechiul Regat.

Din rațiuni de politică externă, în regiunile neruse, statul rus a tolerat doar școlile confesionale germane. În rest, sistemul bazat pe menținerea în ignoranță a maselor de „eterogeni” a avut rezultate dezastruoase pentru aceștia. Conform datelor culese de *zemstva* gubernială în intervalul 1907-1918²⁴, procentajul locuitorilor Basarabiei ce știau să citească era următorul :

Grup etnic	Bărbați	Femei
Germani	65,6	62,9
Polonezi	55,6	52,9
Evrei	49,6	24,1
Ruși albi	42,3	11,5
Ruși (Velicoruși)	39,9	21,1
Bulgari	31,4	6,4
Găgăuzi	21,1	2,4
Ucraineni	15,3	3,1
Moldoveni	10,5	1,7
Țigani	0,9	0,3

Dacă ținem seama de faptul că rușii considerau ca știind să

²² La ultimul recensământ efectuat de oficialitățile din R. Moldova (2004), numai 2,3% dintre cei chestionați s-au declarat români.

²³ După cum se știe rusificarea Basarabiei nu a început imediat după anexarea din 1812. Regimul relativ liberal al lui Alexandru I a acordat inițial Basarabiei privilegii și un mare grad de autonomie în cadrul Imperiului rus. Din 1812, timp de un deceniu, Basarabia a beneficiat de cel mai înalt grad de autonomie acordat unei provincii a Imperiului. Atât limba română cât și limba rusă erau folosite în administrație și justiție, în tribunale se acorda preferință limbii române, iar dreptul cutumiar moldovenesc era utilizat în judecarea cauzelor civile.

²⁴ Ștefan Ciobanu, **Basarabia...**, p. 74.

citească persoana care știa să semneze, atunci imaginea dezastrului provocat de politica de deznaționalizare devine dramatică.

Acestea erau, pe scurt, realitățile sociale, demografice și economice cu care Basarabia avea să întâmpine, în martie/aprilie 1918, miracolul unirii cu Țara.

2. Unirea Basarabiei cu „mama sa România”

Domniile țarilor Alexandru al III-lea (1881-1894) și Nicolae al II-lea (1894-1917) sunt caracterizate prin intensificarea măsurilor de oprimare a numeroaselor naționalități ce trăiau în Rusia. Compus dintr-un conglomerat de peste 100 de popoare diferite, cu aproximativ 80 de milioane de locuitori aparținând diferitelor „minorități” etnice – cifră ce depășea cu mult numărul populației rusești – Imperiul țarist era, în orice moment, supus „pericolului” dezintegrării. Propaganda bolșevică de la sfârșitul primului război mondial, contrar intențiilor sale ascunse, de a șterge din A.D.N-ul „minorităților” conștiința lor națională – prin fanatizarea „maselor” pe temeiul „luptei de clasă” – va reuși să provoace o viguroasă mișcare de redeșteptare a sentimentului național.

În 1918, succesul mișcării naționale a românilor basarabeni s-a datorat, în primul rând, conștiinței apartenenței lor la Națiunea Română de dincolo de Prut. Ruinele cetăților și vechilor târguri, ale vechiului Orhei, ale Lăpușnei, ale Țintei, mănăstirile și sihăstriile, cele 749 de biserici existente în 1812 în Basarabia²⁵, au fost salvarea românității din Moldova de rășărit. Emigrarea peste Prut a intelectualilor, începând cu boierii moldoveni din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru a continua cu B.P. Hașdeu, Al. Donici, D. Moruzi, Z. Arbore, C. Stere, A. Frunză, P. Cazacu²⁶ etc., dovedește că în conștiința intelectualilor ideea salvării Basarabiei vine doar de la „mama sa România”.

În momentul izbucnirii revoluției ruse, în martie 1917, existau în Basarabia două orientări politico-sociale: una marxistă, social-democratică, și alta poporanistă, social-revoluționară. „Marxiștii” proveneau în special din rândul intelectualității orășenești rusificate, un aport deosebit având elementele minorităților etnice, în special a tinerilor evrei.

„Poporanistii” – în marea lor majoritate români – proveneau în special din rândul intelectualității rurale formate în cadrul Seminarului Teologic din Chișinău. Principalul punct de atracție al propagandei bolșevice – reforma agrară – va pune la lucru pe social-revoluționari cu scopul de a „cuceri” satele basarabene. Astfel a apărut pe scena politică, în martie 1917, la Chișinău, Partidul Național Moldovenesc (P.N.M.).

Adeziunile la programul P.N.M. – care cuprinde propuneri legate de realizarea unei „largo autonomii administrative, economice, judiciare, școlare, bisericești; încetarea colonizărilor în Basarabia; drepturi pentru românii transnistreni etc.”²⁷ – au început să parvină din târgurile și orașele Basarabiei, din partea organizațiilor militare din Rusia și de pe front.

Guvernul provizoriu de la Petrograd, care nu manifesta nici o simpatie față de mișcarea autonomistă a naționalităților din Rusia, vede în mișcarea națională din

²⁵ *Ibidem*, p. 55, cf. Arhivele Consistoriului din Chișinău, dosar nr. 224.

²⁶ Odată cu sosirea în România a intelectualilor basarabeni a fost importat și modelul antisemitismului cultural.

²⁷ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studii și documente*, București, 1929, p. 11-12.

Basarabia un pericol la adresa integrității statului și ia măsuri în consecință. La Congresul țăranilor de la Bălți au operat unele arestări printre membrii P.N.M.²⁸. Pentru a șterge tot capitalul de simpatie câștigat de P.N.M., guvernul provizoriu va organiza pe 21-23 mai 1917 un alt congres țăranesc. S-a recurs la un subterfugiu, fiind convocat un număr foarte mare de țărani minoritari – bulgari, ruși, ucraineni, germani – și un număr redus de reprezentanți ai satelor românești. Țăranii români vor protesta vehement împotriva modului în care a fost convocat congresul, părăsind lucrările acestuia.

În același timp, organizațiile militare ale basarabenilor vor trece imediat la organizarea unităților naționale militare. Comisarul guvernului de pe lângă circumscripția militară Odessa, Harito, va fi nevoit să permită înființarea a 15 cohorte a câte 100 români fiecare²⁹.

În iunie 1917 se produce un fapt ce avea să joace un rol hotărâtor în mișcarea națională a românilor basarabeni. La 3 iunie 1917, guvernul provizoriu rus recunoaște Rada ucraineană (Parlamentul) drept autoritate de stat în Ucraina. Cu această ocazie, Rada convoacă la Kiev o adunare a comisarilor guberniilor, printre care se afla, spre surprinderea generală, și cel al Basarabiei. Această convocare a provocat protestele tuturor organizațiilor moldovenești. Comitetul executiv central al soldaților și ofițerilor din Chișinău a calificat intențiile Ucrainei drept „*antidemocratice, anxioniste și rapace*”³⁰. Un fapt semnificativ este asocierea la aceste proteste a unor minorități etnice, în special a celei evreiești³¹.

Manifestul din 25 septembrie/8 octombrie 1917 exprimă hotărârea noului Directorat condus de Kerenski de a recunoaște „*dreptul popoarelor la autodeterminare*”.

Simultan cu preluarea puterii de către bolșevicii din Petrograd, la Chișinău, la 24 octombrie/6 noiembrie 1917, Congresul militar al moldovenilor a proclamat autonomia Basarabiei și crearea Sfatului Țării, singurul organ politic cu atribuțiuni legislative și executive locale. Sfatul era format din 150 de deputați – inițial doar 120 – dintre care 105 moldoveni și 45 minoritari – 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, 4 găgăuzi, 2 germani, 1 polonez, 1 armean și 1 grec. Demn de remarcat este faptul că ideea creării unui Sfat al Basarabiei a fost primită cu multă simpatie de reprezentanții tuturor minorităților.

La data de 2 decembrie 1917 Sfatul Țării ia hotărârea prin care Basarabia se proclamă Republica Democratică Moldovenească (R.D.M.). Această nouă entitate statală intra în componența Republicii Federative Democratice Ruse.

Prin constituirea în Basarabia a „Front Otdel”-ului (Filiala Frontului) – organizație militară rusă ce se erija în guvern „legitim” al provinciei, subordonată în întregime intereselor guvernului bolșevic de la Petrograd – se va ajunge în scurt timp la anarhizarea întregului teritoriu al Moldovei răsăritene. Scopul era bolșevizarea forțată a Basarabiei și compromiterea P.N.M. prin incapacitatea militară de pacificare a provinciei.

La Iași situația era la fel de gravă. Șefii bolșevici ai Armatei de Sud ocupaseră gara Socola și amenințau cu bombardarea orașului. Guvernul român era informat că

²⁸ *Cuvânt Moldovenesc*, nr. 55 din 11 iulie 1917.

²⁹ *Ibidem*, nr. 69 din 20 august 1917.

³⁰ Ștefan Ciobanu, *Basarabia...*, p. 115.

³¹ *Ibidem* p. 67.

Hristo Rakovski încerca să provoace o revoluție în România³². „*Planul bolșevicilor este o revoluție în România și intrarea acesteia, împreună cu Basarabia, ca o republică română unică, în componența Republicii Federative Ruse*”, informa din Petrograd ministrul sârb Spalajcovići pe ministrul său de externe, în legătură cu măsura luată de guvernul rus de a aresta pe ministrul român C. Diamandi³³.

Situația internă scăpase total de sub control. Bolșevicii, alungați de pe frontul român, își instalează în decembrie 1917 cartierul general la Chișinău. Ei arestează ofițerii străini aliați și devastează sediul comisiei interaliatate însărcinată cu achiziționarea de grâu pentru front. În satele românești din Basarabia devastările au fost de o barbarie extremă: sunt omorâți oameni, inventarul agricol este distrus, sunt ucise vite, casele sunt incendiate. Armata basarabenilor, compusă numai din câteva unități, nu a fost capabilă să facă față acestei situații.

În aceste condiții, autoritățile de la Chișinău vor solicita guvernului României să pună la dispoziția Sfatului Țării forțe pentru apărarea liniilor ferate și a depozitelor de aprovizionare. Această cerere a fost întărită de un demers similar venit din partea generalului Dimitri Scerbacev, comandantul forțelor „aliatelor” ruse de pe frontul român. Ca urmare, ministerul de Război de la Iași a ordonat unui batalion, cu efectiv de 850 voluntari români transilvăneni, aflat la Kiev și pregătit să vină pe frontul român, să se oprească la Chișinău și să se pună la dispoziția guvernului moldovean. Batalionul va sosi în gara Chișinău la 6/19 ianuarie 1918, dar va fi imediat atacat de trupele bolșevicilor. Transilvănenii care au scăpat măcelului ce a urmat au fost făcuți prizonieri, fiind supuși unui tratament umilitor. Un alt detașament, format din grăniceri și voluntari români transilvăneni, venind de la Iași, va fi obligat să se retragă din Basarabia ca urmare a luptelor cu trupele „Filialei Frontului”³⁴.

„Filiala” a recurs în zilele următoare la acțiuni de represiune politică: membrii Consiliului Directorilor și ai Sfatului Țării au fost urmăriți, o parte dintre ei fiind arestați, alții fiind condamnați la moarte.

În aceste condiții, Consiliul Directorilor – cu sprijinul anumitor organizații străine, interesate în apărarea căilor ferate și depozitelor militare din R.D.M.–, a cerut ajutorul Armatei române. Cererea a fost imediat acceptată atât din dorința de a anihila focarul bolșevic de la Chișinău – o reală amenințare la adresa siguranței naționale a României–, cât și ca urmare a existenței pericolului întreruperii legăturilor între guvernul de la Iași și serviciile românești dislocate, prin refugiu, în sudul Rusiei. La 10 ianuarie 1918 diviziile 11, 13 infanterie și 1, 2 cavalerie, comandate de generalul Ernest Broșteanu, au trecut Prutul. Trupele române erau la dispoziția guvernului republicii, rolul lor fiind strict legat de restabilirea ordinii interne. Marele Cartier General al Armatei Române a transmis tuturor comandanților trupelor din Basarabia dispoziții clare cu privire la neamestecul militarilor în treburile interne ale republicii. Dovada cea mai grăitoare, în acest sens, este dată de faptul că, pe întreaga perioadă a staționării trupelor române în Basarabia, în componența organelor revoluționare publice – consilii departamentale, urbane sau rurale – nu a fost operată nici o modificare.

³² Alexandru Cretzianu, **Politica de pace a României față de Uniunea Sovietică**, în *Patrimoniul*, nr. 1/1992, p. 135-136.

³³ **1918 la Români. Documente externe. 1916-1918**, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 1061.

³⁴ *Ibidem*, p. 107.

Prezența trupelor militare române în Basarabia a fost „acceptată” de Puterile Centrale, după ce Guvernul României condus de I.I.C. Brătianu va semna, la Focșani, armistițiul din 9 decembrie 1917. Intrarea trupelor române în Republica Democratică Moldovenească – pe atunci organism autonom în cadrul Republicii Federative Ruse³⁵ – va duce la tensionarea relațiilor româno-ruse. În mod unilateral, Rusia bolșevică va lua hotărârea de întrerupere a legăturilor diplomatice cu România. Legația României la Petrograd a fost expulzată, iar tezaurul de aur confiscat.

În condițiile pacificării Basarabiei de către Armata României, liderii Sfatului Țării vor adopta unele măsuri legislative extrem de așteptate de populație. Spre exemplu a fost votat proiectul legii agrare, prin care era abolită proprietatea „*asupra pământului, pădurilor, subsolului și apelor*”, fără despăgubiri. Totodată, la 24 ianuarie 1918, după numeroase discuții, Sfatul Țării va proclama independența Basarabiei cu unanimitate de voturi, inclusiv cele aparținând minorităților. Printre altele, în proclamație se spuneau următoarele: „...*Republica Democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatârnată, și noi astfel ne-am despărțit de Rusia. Republica Moldovenească nu mai poate aștepta de la nimeni orânduirea vieții sale și popoarele Republicei trebuie să înțeleagă că viitorul lor atârână numai de dânsle...*”

Toate zvonurile, cum că românii au venit să ne cuprindă țara și să ne stăpânească, nu se potrivesc cu adevărul și se împrăstie de dușmanii republicei noastre”³⁶.

Sosiți în Basarabia cu scopul precis de a îndepărta de la frontiera României pericolul bolșevic, soldații români au trăit un sentiment de dezamăgire profundă la aflarea veștii privind proclamarea independenței Moldovei. Acest fapt este confirmat de scrierile istorice ale basarabeianului Alexandru V. Boldur³⁷. El vorbește chiar de „*teama că Armata română va aduce un spirit anti-revoluționar, (...) frica de dreapta, frica piederii celor cucerite prin revoluție*”.

Relațiile extrem de încordate dintre România și Rusia, precum și imaginea jignitoare de „*cuceritori, imperialiști, burghezi*” creată în jurul românilor – rodul propagandei bolșevice, care a „prins” chiar și în rândul unor etnici români basarabeni – vor determina pe generalul Averescu să se gândească serios la posibilitatea retragerii trupelor din Moldova răsăriteană. În februarie 1918, vor începe tratativele privind părăsirea Basarabiei între primul ministru A. Averescu și reprezentantul Sovietelor C.H. Racovsky (liderul organizației RUMCEROD – Comitetul Executiv al Deputaților Soldați, Marinari, Muncitori și Țărani de pe frontul românesc)³⁸.

Acesta este momentul în care, de teama revenirii la starea de anarhie din 1917, dar și din dorința de a-și păstra proprietățile funciare – principiu/drept incompatibil cu alegațiile bolșevice –, marii proprietari³⁹ de terenuri agricole și reprezentanții

³⁵ Ștefan Ciobanu, **Unirea Basarabiei. Studii și Documente**, p. 129: „*numai astfel vom scăpa noi țara noastră și vom feri-o de pieire pe Maica noastră a tuturor – Marea Republică Democratică Rusească – 2/14 decembrie 1917*”.

³⁶ **Ibidem**, p. 148-151.

³⁷ Vezi A. Boldur, **op.cit.**, p. 505.

³⁸ **Ibidem**; vezi și E. Bold, I. Ciupercă, **Europa în derivă – 1918-1940**, Iași, Editura Demiurg, 2001, p. 124-125.

³⁹ Printre ei se află și numeroși minoritari; amintesc aici pe P. Victor Sinadino – președintele Uniunii proprietarilor agricoli din Basarabia și pe V. Podlesnii (ucrainean) – președintele proprietarilor din ținutul

zemstvelor alese pe baza votului universal cer unirea cu România.

Sosirea la Chișinău a primului ministru al României – Alexandru Marghiloman – cu scopul de a participa la dezbaterile ședinței Sfatului Țării din 27 martie 1918, avea să devină una istorică. În acea zi, moțiunea blocului moldovean privind Unirea Basarabiei cu România avea să fie supusă la vot. Din cei 125 de deputați prezenți, 86 s-au pronunțat pentru, 3 contra, iar 36 s-au abținut. Unirea era adoptată „*în puterea dreptului istoric și dreptului de neam pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna*”⁴⁰. Așadar, prezența militară românească în Basarabia nu a cauzat unirea, ci doar a consolidat-o.

Unirea Basarabiei cu România a fost inițial o unire condiționată. În intervalul 27 martie/9 aprilie – 27 noiembrie 1918 Basarabia a beneficiat de autonomie deplină în cadrul Statului român. În Declarația de unire din 27 martie 1918 sunt stipulate principiile unei veritabile autoguvernări a basarabenilor: autonomie provincială, Dietă a țării, respectarea drepturilor minorităților, păstrarea Sfatului Țării – cu atribuții administrative, fiscale, dreptul de recrutare militară realizată pe baza principiului teritorialității⁴¹ etc. Stimulați de proclamațiile de unire ale Bucovinei și Transilvaniei cu Țara, dar și ca urmare a restabilirii puterii bolșevice în Ucraina, ce amenința fragila autonomie basarabeană, reprezentanții Sfatului vor lua hotărârea de a renunța la condițiile unirii, în ședința din 27 noiembrie 1918.

Puterile Centrale vor recunoaște unirea din 27 martie 1918, prin tratatul de pace de la Bufta-București, semnat de România în mai 1918. În condițiile existenței unor clauze economice înrobitoare pentru România – surse sigure generatoare de greve, proteste, instabilitate etc., în condițiile existenței, în Basarabia, a unor focare importante de propagare a bolșevismului – în special orașul Chișinău, în condițiile existenței unui „diferend” teritorial ruso-român pe tema Basarabiei, nu este greu de înțeles, care au fost intențiile Germaniei în legătură cu viitorul României. Hotărârea de sacrificare a României „idealurilor” comuniste era cunoscută Rusiei și Germaniei încă de pe vremea „marii revoluții victorioase din octombrie”. Având în vedere faptul că rudele germane din cadrul Casei regale a României au „trădat” tratatul din 1883, scenariul este cu atât mai plauzibil.

Din perspectivă istorică, campaniile militare antisovietice de dincolo de Nistru, susținute de Statul român alături de Germania nazistă, au constituit „ingrediente” necesare pentru împlinirea proiectului din 1917, de bolșevizare a României. Nu a fost, oare, politica „generoasă” a naziștilor, de încurajare a extinderii statalității României spre estul Europei, o formulă „îmbunătățită” a tratatului de la Bufta? Din fericire, la sfârșitul primului război mondial, România a găsit în Polonia un veritabil aliat, alături de care țara noastră va reuși să oprească la granița de est extinderea bolșevismului. Din păcate, în timpul celui de-al doilea război mondial, țara noastră nu a mai putut conta pe sprijinul polonez, cunoscut fiind faptul că, încă din septembrie 1939, statul polonez a fost în mod brutal desființat de Hitler și Stalin.

Instituția care va reuși, în intervalul 1918-1919, să obțină o „amânare” a termenului de împlinire a proiectului sovieto-german a fost Armata României. Ea va

Lăpușna.

⁴⁰ Arhivele Statului din București, **fond Președinția Consiliului de Miniștri**, dosar 34/ 1918, f. 1.

⁴¹ Ștefan Ciobanu, **Unirea Basarabiei...**, p. 239-240.

reuși să împingă în perioada interbelică Statul național independent – România Mare.

Atitudinea minorităților etnice față de actul de unire din martie/aprilie 1918 diferă de la o minoritate la alta. Singura minoritate care a manifestat o reală simpatie față de ideea unionistă a fost cea germană⁴². Atitudinea acestora era previzibilă, având în vedere faptul că în 1915, prin faimoasele legi de „lichidare”, germanilor basarabeni le-au fost luate toate drepturile cetățenești și toată averea. Pe de altă parte, majoritatea locuitorilor mai înstăriți – cu reprezentanți din rândul tuturor grupurilor etnice – au susținut unirea, politica anti-„chiaburească” a bolșevicilor fiind o amenințare la adresa brumei lor de avere.

Au existat minorități care s-au opus hotărât tendințelor de unire cu Țara. „Minoritatea” slavilor – ruși, ucraineni, bulgari –, în conformitate cu întreaga politică anti-românească din secolul al XIX-lea, a avut o atitudine ostilă față de unire. Alături de ei s-au aflat pătura mai săracă a populației Basarabiei – motivată de o dramatică identitate a sărăciei și stimulată de propaganda bolșevică – și o parte a comunității evreilor basarabeni.

Este interesant de observat faptul că, atâta timp cât majoritatea românilor basarabeni, din cadrul Sfatului Țării, nu au abordat în mod deschis proiectul unionist, nu au existat disensiuni între diferitele „grupuri parlamentare”. Hotărârile privind proclamarea autonomiei, a Republicii și a independenței Basarabiei au fost luate cu unanimitate de voturi. În momentul în care, datorită anarhiei create de bolșevici, Armata României a fost nevoită să intervină pentru pacificarea provinciei, reprezentanții anumitor minorități etnice au început să vorbească de „pericolul” unirii.

Deși Basarabia a fost prima provincie, care a luat hotărârea de a se uni cu Țara, recunoașterea internațională a acestui act a venit, la sfârșit, după „binecuvântarea” primită din partea Aliaților de celelalte provincii românești.

La 28 octombrie 1920 a fost semnat la Paris de către reprezentanții Marii Britanii, Franței, Italiei, Japoniei, pe de o parte și ai României, pe de altă parte, tratatul prin care se recunoaște suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut, Nistru și Marea Neagră. Parlamentul român, în aprilie 1922, a votat textul tratatului, care a fost promulgat la 13 aprilie 1922.

Le Pact de Paix de Buftea-București. Une nouveau traite

Résumé

Ici l'auteur fait une analyse du Pact de Paix de Buftea-Bucarest, suivant les conséquences de ce sur la future de la Roumanie.

⁴² Vezi documentul intitulat **Hotărârea Congresului coloniștilor germani din Basarabia, Tarutino, 7 martie 1919**, în Ștefan Ciobanu, **Basarabia...**, p. 121.